شێوازی کار لە کورتە چیرۆکی ‘ماڵێک لە ئاو’دا.. بازیان موسلح زرار*

شێواز: بەو ڕێگا تایبەتە دەگوترێت کە کەسێکی دیاریکراو بۆ جێبەجێکردنی کارێکی دیاریکراو دەستیپێوەدەگرێت.

کاتێک کەسێک دەیەوێت کارێک ئەنجامبدات، دەبێت ڕێگایەک و شێوازێک بۆ ئەنجامدانی کارەکە بەکاربهێنێت، بێگومان ئەو ڕێگا و شێوازەیش کە لە هەر کەسێکی تر جیاوازە کە بەکاریدەهێنێت، چونکە هەمووان خاوەن بیرکردنەوە و تێگەیشتنی جیاواز و گۆشەنیگای جیاوازیان بۆ دەوروبەر هەیە؛ جۆری بەکارهێنان و چۆنیەتیی بەکارهێنان دەبێتە شێواز. هەر کەسێک لە شتێکدا ڕێگایەکی باش بەکاربهێنێت ئەوا شێوازێکی جوان بۆ خۆی دروستدەکات و سەرەنجام پێیدەڵێن: "کەسەکە شێوازێکی باش و جوانی هەیە"، بە پێچەوانەوە کە کەسێک ڕێگایەکی خراپ بەکاردێنێت ئەوا شێوازێکی ناشرین بەدەستەوەدەدات، سەرەنجام بە کەسێکی خراپ ناوزەنددەکرێت، بۆیە شێواز زۆر گرنگە کە چۆن و چ ڕێگایەک بەکاردەهێنرێت، چونکە ئەمە بۆ هەر کەسێک دەبێتە پاشخان و بە هۆیەوە دەناسرێتەوە، نووسەر بە بەکارهێنانی یەکێک لە مۆدێل/ژانرە ئەدەبییەکان و بە سوودوەرگرتن لە ڕەگەزەکانی سۆز، فیکر و ئەندێشە، ئەو بیرۆکە و شێوازەی هەیەتی تیایدا دادەڕێژێت و پێشکەشی خوێنەری دەکات. شێواز لە لێکۆڵینەوە و وەسفی دەقدا، دەستی خوێنەر دەگرێت تاکو بتوانێت کاری لەسەر بکات و بنیاتی زمانیی دەق دەستنیشانبکات، بۆیە پێویستە سەرەتا بزانین شێواز چییە ئەو کاتە لەو پەیوەندییانەی کە نووسەر هەیەتی لەگەڵ بیر، هەست، مەعریفە و تێگەیشتنەکانی… تێدەگەین.

ئاستی پێکهاتەیی: کە ئاستێکی سەرەکیی شێوازە، هەر دەقێک خاوەن پێکهاتەی تایبەت بەخۆیەتی کە بە هۆیەوە لە دەقەکانی تر جیادەکرێتەوە، بە شێوەیەک کە هەم نووسەر هەم پێویستیی بابەت وا دەکات بە جۆرێک بنووسێت کە هەم لە بابەتەکانی تر هەم لە نووسەرەکانی تر جیابکرێتەوە.

چۆنیەتیی پێکهێنانی پێکهاتەکان و چۆنیەتیی بەکارهێنان و پەیوەندیی نێوانیان وا دەکات کە دەقەکە خاوەن سیمایەکی تایبەت بێت، لە هەمان کاتدا دەلالەتێک دەبەخشێت. پێکهاتەی ئەدەبی سیستەمێکی هونەریی تەواوە، بە جۆرێک ئەگەر لێکۆڵەر بیەوێت لە

دەقێک بکۆڵێتەوە پێش هەموو شتێک دەبێت بچێتە سەر ئاستی پێکهاتەییەکەی، بزانێت کە پێکهاتنی چۆنە و لە پەیوەندییە ناوەخۆییەکانی تێبگات کە بۆ چ مەبەستێک بەکارهاتوون ئەو کات دەتوانێت کاریان لە سەر بکات و ئاستەکانی تریش دەستنیشانبکات؛ هەر ئەمەیشە وا دەکات نووسەران لە یەکتری جیاواز بن ئەگەر لە یەک سەردەمیش بن. دەبینین شێوازگەری زیاتر گرنگی بە دەلالەت دەدات چونکە زیاتر دەلالەتە وا دەکات نووسینە ئەدەبییەکان لە نائەدەبییەکان جیابکرێنەوە، بێگومان ئاستی دەلالیی هەر دەقێکیش لە ڕێگەی ڕێزمانی ئەو زمانەوە دروستدەبێت و خاوەنداری بۆ خۆی دەستەبەردەکات، پێویستیی سەرەکی ڕێزمانیش بریتییە لە ئاستی پێکهاتەیی، چونکە ئاستی پێکهاتەییە بڕیاردەدات چ پێکهاتەیێک لە ناو ڕستەدا بەکاربێت و پەیوەندییەکان لەگەڵ یەکتری چۆن بن. لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئاستی پێکهاتەیی بۆ جیاکردنەوەی دەقە، نووسەر و سەردەم زۆر گرنگە، هەروەها پێویستە شارەزایی هەبێت لەسەر بابەتەکە بۆ ئەوەی بتوانرێت لە دەق بکۆڵرێتەوە، هەم لە ئاستەکەیدا هەم لە ئاستەکانی تریشدا، چونکە دواجار ئەوەی دەق پێکدەهێنێت بریتییە لە پێکهاتەیی ڕێزمانی و ئەوەیشی بۆ لێکۆڵینەوە لە ئاستەکانی تر یارمەتیدەرە بریتییە لەئاستی پێکهاتەیی.

شێوازی کار لە دەقی ‘ماڵێک لە ئاو’دا؛ نووسەر لە دەقەکەدا باسی ئەوە دەکات کە خێڵێک لە دورگەیەکدا دەژین و پێویستە ساڵانە بەشێکیان ببنە قوربانی بۆ ئەوەی ژمارەی دانیشتوانیان کەم ببێت، چونکە ساڵانە ژمارەیان زۆر دەبێت و شوێن و خواردنیان بەشی هەمووان ناکات، بۆیە قوربانیکردن لە لایاندا کارێکی پیرۆزە، سەرۆک خێڵ بڕیاردەدات کە دەبێت بەشێکیان خۆیان ئامادەبکەن بەڵام کەس ئامادەنابێت بۆیە ناچاردەبێت خۆی هەڵیانبژێرێت و لەو کارەدا کوڕە لاوێکی عاشق بە کچێک دەکەوێتە ڕیز□ک□ □ و هەڵدەبژێردرێت و دەبێت لەگەڵ ئەوانی تر ببێتە قوربانی.

ئەگەر سەرنجبدەین دەبینین نووسەر لە بەکارهێنانی کارەکاندا جۆرە جوانییەکی بەخشیوە، بە جۆرێک لە کاتی خوێندنەوەیدا بێ_ئەوەی سەرنجیشیبدەیت جۆرە هەستێکت لە لادا دروستدەبێت کە لە خوێندنەوەی بابەتەکەدا و تێگەیشتن لە ناوەڕۆکەکەی دەبینین هەموو ڕستەکان کردارکۆتانین، بەڵکو بەشێکیانی بۆ پێش گرێیە بەندییەکە بردووە.

ئەوانەی کە ڕۆژانەن و دووبارەن: سەرەک خێڵ بە پەلە هەر هەموو خێڵەکەی کۆکردەوە، ئەمە لەو دوورگەیەدا گیرمان خواردووە، چەند ساڵ جارێک ژمارەمان زیاد دەکات، نە خۆراک بەشمان دەکا نە ئەو خاکەی لەسەری دەژین، ئەمساڵ هەم ژمارەمان زیادی کردووە هە، خۆراکمان روو لە کەمییە، خۆم قوربانییەکان هەڵبژێرم، شەپۆڵەکان سەری خۆیان بە تاشە بەردەکنا دەشکاند… .

نووسەر لەو کارەیدا سەرنجی ئەوە دروستدەکات، مەبەستی لەو جۆرە بەکارهێنانەی کاردا ئەوەیە کە لەو کارانەی دووبارەن، ڕۆژانەن و شێوەیەکی ئاساییان هەیە بە شێوەی ئاسایی و ڕۆزمانی بەکاریهێناون، بەڵام لەو کارانەی کە دەبێت لەو بڕیارەیدا ڕووبدەن، زیاتر دەستکاریی شوێنی کارەکەی کردووە و لە شوێنی خۆی کە کۆتا بەشی ڕستەیە بەکارینەهێناوە، ئەمەیش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە مەبەستی ئەوەیە خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەی دەقەکەدا زیاتر سەرنجی بچێتە سەر کارەکان و ویستوویەتی جەخت لەو کارانە بکاتەوە کە دەبێت بکرێن، ویستی نووسەر وا بووە خوێنەر بباتە ناو قوڵایی بابەتەکە کە خودی بڕیارەکەیە، چۆنیەتیی ڕێکخستنی ڕستەکانیش وای کردووە کە لە کاتی خوێندنەوەدا زیاتر سەرنجت بۆ سەر کارەکان بچێت کە دەبێت چی بکەن و چۆنی بکەن، چونکە ئەوە لەو دوورگەیەدا هەلی مانەوەیانە؛ دواجاریش ئەوەی ئەو بابەتە تەواودەکات لە ڕستەدا کارەکانن، چۆنیەتیی بەکارهێنانیان کاریگەریی بابەتەکە دەردەخات. واتە ئەگەر لە لایەنی ڕستەسازی لە بابەتەکە بڕوانین سەرنجی زیاترمان بۆ ئەنجامدانی کارەکان دەچێت، کە لە ڕستەسازیدا هەر بەشێک چووە پێش بەشێکی تر ئەوە مەبەست جەختکردنەوەیە لە بەشی پێشەوە و کاریگەریی زیاتر دروستدەکات و بە گرنگیی زیاتر بەرچاودەکەوێت، هەروەک لەم دەقەدا، بەڵام ئەگەر بە پێی هێمابۆکراوەوە سەیریبکەین سەرنجمان بۆ بەشی دوای کارەکە دەچێت، چونکە کاتێک کارەکان دەچنە دواوە بەشی کۆتایی دەردەخەن و سەرنجی خوێنەر بۆ دنیای دوای کارەکە دەبەن کە چۆنە و دەبێت چۆن بێت. ئەگەر کارەکانی دەقەکە وەربگرین دەبینین کاتێک بە کارەکان دەگەین هێما یەک دروستدەبێت کە هێمابۆکراوەکەی بەشی دوای کارەکەیە، بۆ نموونە کە نووسەر دەڵێت: “لەو دونیا دەگەنە بەردەمی خوداوەند” کاری گەیشتن دنیایەک دروستدەکات کە گەیشتن بە خوداوەند چۆنە و دەبێت چۆن بێت؟ ئەمەیش وا دەکات کە لەو دەقەدا شێواز بە پێی خوێنەر دیاریبکرێت نەک نووسەر، چونکە خوێنەر بە هۆی دنیابینی و تێڕوانینی دنیایی و ئاستی تێگەیشتنی، سەرنج لە بابەتەکە دەدات

بەبێ ئەوەی کە نووسەر بناسێت، کاتێکی دەڵین دیاریکردنی شێواز بە پێی ڕستەسازی یاخود هەمابەکراو دواجار ئەوە خوێنەرە دیاریدەکات کە لە چ لایەنێک سەیری بابەتەکە بکات و تێڕوانینی بۆی هەبێت، لەوانەیە نووسەر هەر درکی بەوە نەکردبێت کە خوێنەر بە بابەتەکە هەیەتی یاخود لەوانەیە بە مەبەست تێگەیشتنی جیاوازی دروستکردبێت، خوێنەریش دەوری دەگێڕێت، بە نموونە کە نووسەرەکە ناناسێت بەپێی دەقەکە بڕیاردەدات، بەڵام ئەگەر نووسەر بناسێت لەو کاتەدا زیاتر دەکەوێتە ژێر کاریگەریی فیکر و تێگەیشتنەکانی نووسەر، بەڵام دواجار ئەوەی بڕیار لەسەر شێوازی دەق دەدات خوێنەرە. هەموو ئەوانەیش بەسەریەکەوە شێواز پێکدێنن، واتە دەکرێت نووسەر شێوازێکی هەبێت و خوێنەر هەمان ئەو شێوازەی نووسەر بەکاریهێناوە بە شێوەیەکی تر بەکاریبێنێت و سەیریبکات، شێوازی خوێنەرەکانیش جیاوازدەبێت لەگەڵ یەکتریدا، شێوازی هەمان کەسیش لە سەردەمێک بۆ سەردەمێکی تر دەگۆڕێت ئەگەر هەمان دەقیش بێت.

ئەو کارانەی کە پێویستە ڕووبدەن و کاتین: ببنە قوربانی
خوداوەند، هەندێکتان دەخەینە نێو بەلەم و بە سەول دەتاندەین
بەدەم ئاوەوە، خۆشبەختە ئەو کەسەی دەبێ بە قوربانی، لە پاڵ
قوربانیانی پیر و پەککەوتە گەرەکە چەند کوڕو کچە لاوێک خۆ تەیار
بکەن بۆ سەفەری ئەو دونیا قوربانی، لە کەنار دەریاوە فەڕمان
دانە ناو گێژەلووکە و شەپۆڵەکانەوە، لەو دونیا دەگەنە بەردەمی
خوداوەند، لە گوشادبوون بە دیداری خوداوەند، تاکە کەسێک کە جێما
بەسەر بەردێکی لووس و خزی رۆخانەی دەریاوە کچەی عاشق بوو… .

ئامادەکردنی قوتابی: زانکۆی سۆران
بازیان موسلح زرار فاکەڵتیی ئاداب
بەشی زمان و ئەدەبی کوردی – قۆناغە سێیەم